

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. д-р Нели Илиева Бояджиева, СУ „Св. Охридски”

Върху дисертационен труд на тема

„Изобразяване на натюрморт посредством графична рисунка от ученици в прогимназиалния етап”

За присъждане на научната и образователна степен „Доктор”

На Петя Георгиева Узунова, АМТИИ- Пловдив

Област на висшето образование 1. Педагогически науки,

Професионално направление 1.3. „Педагогика на обучението по...”

Научна специалност „Методика на обучението по изобразително изкуство”

Научен ръководител: доц. д-р Зора Янакиева

Представяне на докторанта и процедурата

Петя Георгиева Узунова е била зачислена на 29. X. 2013 г. като докторант по научна специалност „Методика на обучението по изобразително изкуство” към Катедра „Изящни изкуства” в АМТИИ- Пловдив редовна форма на обучение, държавна поръчка със срок от 01.11.2013 до 01.11.2016 г. Тя е положила с отличен успех кандидатските си минимуми и е отчислена с право на защита със заповед от 07.12. 2016 г. на основание на чл.26, ал.3 от ППЗРАСРБ. В периода на 2014-2016 г. е направила три публикации по темата на дисертацията в сборници от пролетни научни четения в Пловдив и в Годишник на АМТИИ като две публикации са от участие в научни форуми с доклади по темата на изследването си.

На 10.07.2018 г. е проведено заседание на Катедра „Изящни изкуства”- в АМТИИ- Пловдив, на което са присъствали пет хабилитирани лица. В резултат обсъждането КС Предлага на ФС да одобри допускане на представения труд и откриване на процедура за официална защита. Може да се констатира, че са спазени изискванията на ЗРАСРБ по хода обучението и откриването на процедурата за официална защита.

Описание и оценка на структурата и съдържанието – формални параметри

Формалните параметри на дисертационния труд са: обем 234 страници основен текст и отделно подвързана папка с пет броя приложения (репродукции от средства за онагледяване, ученически творби от отделни етапи на опитното изследване, въпросник за анкетна карта и бланка за декларация). Структурата обхваща увод, три глави, изводи, заключение, ползвана литература и приложения. Съотношение между теоретичните и емпиричните части е 1:2.

Първата глава е посветена на теоретичната постановка на проблема. С два основни фокуса – натюрморта като жанр на изобразително по изкуство и мястото му в обучението. В отделни параграфи се представя актуалността на проблема, развитието на натюрморта в контекста на изобразителното изкуство и принципите на изграждането му (параграфи 1, 2 и 3). и на частно-дидактично конкретно методическо равнище – натюрморта в обучението -

учебно-възпитателния процес по изобразително изкуство- материали, техники, групово-динамична демонстрация с графични техники (параграф 3, 4 и 6).

Във втора глава се описва постановката и провеждането на изследването –обект, предмет, цел, задачи, хипотеза, методи, организация и етапи., я в третата - анализа на резултатите от него като дидактически експеримент . Използваната литература включват 142 източници на кирилица (124 на български език, 3 на английски език и 25 бр. интернет – източници. Приложенията са пет вида и включват репродукции за онагледяване на учебния материал в различни етапи на експеримента, копия на творби на учениците, диагностични инструменти от опитната работа – въпросник за анкетна карта за учениците, участвали в изследването, бланки за декларации за тяхното съгласие. В текста на основното изложение с включени 11 основни фигури с диаграми и 15 таблици с резултати от изследването.

Оформлението отговаря на всички изисквания и е съобразено с критериите за дисертационен труд. Структурата е логична, а съотношението между отделните части е оптимално и отговаря на изискванията за дисертационно теоретико-експериментално изследване в научната област на педагогика на обучението по изобразително изкуство.

Преценка на научния проблем в темата и постановката на изследването

Избраният проблем се представя обосновано и аргументирано като научно значим за методиката по изобразително изкуство и се обосновава неговата новост по отношение на обучението на учениците в прогимназиален етап на образование. Направен е компетентно поднесен кратък преглед на някои проучвания и актуални трудове в областта на обучението по изобразително изкуство, в т.ч. и дисертационни проучвания. Анализирани са ръководства и изследвания правени във връзка с обучението по изобразително изкуство в университета, но от тази база се обосновава необходимостта от аналогични изследвания в училищното образование. Така се извеждат основания за избор на проблема и докторантът заявява своята претенция и намерение да осъществи това. Не е намерена повтораемост с други теми за научни или дисертационни изследвания. По-голямата част от направени през последните десетилетия трудове са в областта на обучението по изобразително изкуство в предучилищния или началния етап и във висшето образование, а много по-малко засягат прогимназиалния етап.

Проблемът за развиването на изобразителните умения се проучва по-често в специализираното професионална художествено образование, а не в общо-образователната подготовка. Проучването на изобразяването конкретно на натюрморт чрез графична рисунка не се среща сред темите на защитените дисертации през последните две десетилетия у нас. Разработването на проблема и търсенето на методически решения за развиване на изобразителните умения в обучението на учениците в прогимназиален етап на образование, заслужава усилията на опитно-експериментално дисертационно проучване и авторът е осъществил това по убедителен начин и солидна научна аргументация.

Представяне, коментар и критичен анализ на съдържанието на дисертацията

В *увода* се прави общо въведение и обосновка за избор на проблема. Представени са общите намерения и фокуси за изследването и аргументация за необходимостта от него. Търсят на подходящи методически похвати за създаване на експериментален модел на обучение за стимулиране на творческите способности на учениците и подпомагането им за формиране на изобразителните умения за обемно-пространствено изграждане на натюрморт от натура в прогимназиалния етап на общообразователното училище – пети-шести клас.

Поставянето на този проблем в прогимназиалния етап е търсена новост, която се обосновава убедително чрез проследяване на програмната документация на полагането на основите на обемно-пространственото изграждане първоначално с черно-бяла графична рисунка, а след това и в учебните живописни задачи. Втората основна насока, която се извежда в увода е свързана с преразглеждането на ролята на графичните материали и техники за развитие на изобразителните умения в прогимназиален етап на образование. Предположението е, че тези материали са достъпни за възможностите на учениците и подходящи за изпълнение с оглед на учебното разпределение и времето, предвидено за тях. Съобразно с това те биха могли да бъдат по-широко застъпени в учебния процес с очакването, че ще провокират желанието и интереса към учебната работа, а оттам- ще повишат и резултатите от обучението.

В *първа глава* (с.7- 94) се обосновава актуалността проблема на основата на преглед на някои актуални научни изследвания у нас (с.7-12). Описва се развитието на натюрморта в контекста на историята на изобразителното изкуство (с.12-27), принципите за изграждане на формата в него (с.28-41), мястото му в обучението(с.42-60), материалите и техниките за изграждане в учебно-възпитателния процес (с.61-82), групово-динамична демонстрация с графични материали и техники(с.82-94). Прави се кратък преглед на откритите и достъпни изследвания преди всичко от дисертационен тип последните няколко години за да се открие актуалността на проблема. Няма изследвания в чуждестранната методическа книжнина, което показва, че докторантът няма претенции да излиза извън полето на българската методика.

Актуалността на проблема се представя чрез описание на публикации и изследвания по темата за да се открият проблемите в дисертационния труд и опорните тези. Това са трудове на български методици в областта на изобразителното изкуство – Др. Лозенски, В. Димчев, О. Занков, Ал. Станев, Ем.Куков, Б. Дамянов, Д. Маркова, З. Янакиева и др., както и автори в дисертационни проучвания - Н.Гюлчев (2006), М. Касяпан (2015), Н. Гулев (2016). Вероятно обхватът на прегледа би могъл да е и по-широк като се включат и чужди автори, но за целите на изясняване на актуалността на проблема у нас, той е напълно достатъчен. Откритите допирни точки в представените трудове и аспектите в тях във връзка с изобразяването на натюрморта, са ориентир за търсене на нови измерения на проблема в дисертацията.

Прегледът на развитието на натюрморта в изобразителното изкуство не се проследява в контекста на историята на художественото образование и обучение, а главно в контекста и историята на изкуството, в т.ч. и на българското изкуство. Изложението в този параграф би могло да се фокусира повече не само върху проследяването на жанровото определяне, а върху предизвикателствата към изобразителните умения на художниците, които той поставя. Това е целесъобразно и необходимо за постановката на опитно-експерименталната работа. Това е осъществено и се компенсира до голяма степен при описанието на принципите за изграждане на натюрморта в следващия параграф. Изясняването на мястото на натюрморта в обучението по изобразителното изкуство и особено – на материалите и техниките за изграждането му, е направен вече не само от изкуствоведска, но и от дидактическа гледна точка. Той е насочен към описание и проследяване на състоянието на проблема в методическата документация. Това е целесъобразно за да се открие последователността в етапите на обучение. Биха могли да се открият по-ясно и в критично-оценъчен план изводите за прогимназиалния етап на обучение.

Впечатленията и коментарът ми по отношение целия теоретичния преглед в първата глава е, че той е на добро равнище и може да се приеме като теоретична основа за опитното проучване. Докторантът показва познаване на основни източници, възможности за фокусиране върху съществени за изследването проблеми, за целенасочено описание и резултати от други

изследвания. Може да се пожелае повече по отношение на засилване на критичната оценка и изразяване на собствена позиция. Описанието показва добра осведоменост като цяло в областта на българската методика и стремеж за открояване на дидактическата парадигма. Докторантът е осъществил свой сравнително сполучлив опит за подбор, описание и коментар на програмната документация. В резултат на това е открояна спецификата на актуалното състояние на проблема за изобразяването на натюрморт в обучението чрез графична рисунка.

Втората глава е озаглавена „Постановка и провеждане на изследването”(с.95-163). В нея се представя цялостното опитно-експерименталното изследване и постановката му (обект, предмет, цел, задачи, хипотеза и методи, организация и етапи). Направена е сполучливо разграничение между обекта (изобразителната дейност на учениците) и предмета(изграждане на натюрморт в рисунка чрез графични техники) в общата постановка и при емпиричното изследване. Хипотезата е формулирана ясно и би позволява да се открие проблемът, който ще подлежи на експериментална проверка чрез педагогически/дидактически експеримент от класически вид с три етапа- констатиращ, формиращ и контролен. Като допълнителни методи са използвани интервю, анкета, анализ на ученически творби, качествен и сравнителен анализ.

Особено ценно в тази глава е, че да описани и се представят в табличен вид критерии разделени на общи и частни (с.99-109), върху които се гради анализът на ученическите творби. Това е специфично постижение и принос в работата. Това не е отделено в самостоятелен параграф, а е в рамките на параграфа „Методи на изследване”. По-нататък се изброяват на основните понятия и термини, използвани в изследването във вид на терминологичен речник(с.112-116). Тъй като това не са нови понятия, които се въвеждат или апробират от докторанта, те биха могли да бъдат дадени и в приложение. Анализ на смисъла на отделните критерии е направен и за отговорите от анкетата (с.121).

Налице отделен параграф, озаглавен „Организация и етапи на изследването” общо и за констатиращия, формиращия и контролния етапи (с.122- 162). В него се прави подробно описание на целия модел в процеса на протичане на опитно-експерименталното обучение. На практика тук се представя вече не само организацията, а се коментират и резултатите на контролната и експерименталната групи от констатиращия етап на изследването в съпоставителен план.

Методите на емпиричното изследване, които са приложени в дисертацията освен дидактически експеримент, са анкетиране на учениците, които са участвали в изследването, интервю, анализ на ученическа творчество, описание и сравнителен анализ. Отбелязани са и методи на статистическите обработка на резултатите. Организацията на експерименталното изследване включва класически форма с опитна и експериментална група ученици в прогимназиален етап. Не се обосновават принципите на подбора им и изравняване, но в диагностичния първоначален етап това се доказва.

Третата глава (с.156-216) представя анализът на резултатите от изследването в отделни параграфи - от анкетните карти (с.163-175), анализа на ученическите творби в констатиращия етап(с.176-190) и контролния етап на изследване(с.191-206) и накрая сравнителен анализ на творбите от двата етапа(с.206-216). Направени са конкретни изводи от тази съпоставка в полза на експерименталната група на базата на сравнението на средни стойности без да се предлагат статистически методи за доказателство при сравнение на данни.

Анализът като цяло е компетентен, задълбочен и дава информация за положителното отношение и мнението на учениците за опитната работа, както и за това, че те и владеят по-добре средствата за изобразяване на натюрморт чрез графична рисунка

Накрая са направени общи *изводи* от цялото теоретико-емпирично изследване. Те като цяло са основание да се твърди, че хипотезата е доказана. Би било добре да се предложат и препоръки за практиката на обучението. Самите изводи са реалистични и убедителни и дават основание да се заключи, че са реализирани целите и задачите и хипотезата е потвърдена.

По отношение на *използваната литература* и *информационните ресурси*, върху които са конструирани теоретичните части може да се обобщи, че те са коректно посочвани и в по-голямата си част са отразени в текста на изложението. Почти изцяло да използвани български автори в областта на методиката на обучение по изобразително изкуство, които са в преобладаваща си част след 2000 г. и са най-често посочвани. Това да предимно учебни пособия, методическа литература и документация за средното училище. Източниците на латиница на английски език са незначителна част и би следвало да се обогатят. Интернет - източниците са коректно описани, а те са преди всичко програмна документация.

Преценка на приносните моменти

1. Направено е актуално теоретично проучване на мястото на натюрморта в обучението по изобразително изкуство. На основата на частичен обзор на изследванията в методиката на обучението у нас, се откроява и доказва научната новост на проблема за изследване на изобразяването чрез графична рисунка на натюрморт от учениците в прогимназиалния етап на образование.

2. Обогатен е и диагностичния апарат със специално разработени общи и частни критерии и показатели за оценка и анализ на ученическите творби за изобразителния жанр –натюрморт, релизиран чрез разнообразни графични материали и техники, чиято ефективност е доказана експериментално.

3. Разработен е и апробиран методически модел за изобразяване на натюрморт в процеса на обучение по изобразително изкуство за ученици в прогимназиален етап на общообразователното училище чрез прилагане на групова динамична демонстрация с графични материали и техники като иновативна форма на обучение с използване различни методи и похвати, с което се обогатява методиката на обучение по изкуства.

4. Открити са резултати от постиженията на учениците от експерименталната в сравнение с контролната група, което доказва ефекта от въздействието на експерименталния спрямо традиционния модел на обучение. С това се обогатява методиката на обучение по изобразително изкуство с иновативни модели и подходи.

5. Споделен е педагогически изследователски опит с представени разработки на уроци за работа с графични материали и техники, които са оригинален авторски продукт. Те могат да се прилагат в обучението по изобразително изкуство, защото експериментално е потвърдено значението им за повишаване ефективността на учебно-възпитателния процес за прогимназиален етап на общообразователното училище.

Критични бележки, въпроси и препоръки

Добре би било са се да обогатят научните ресурси върху проблема с трудове не само от българската методика на обучение по изкуство. Може да се пожелае още повече по отношение на разширяване на ползваните и цитирани информационни ресурси. Не е дадена постановката на цялостното изследване в уводната част, което би представило по-ясно цялостният замисъл в началото. Постановката на цялостното проучване е изложена в самостоятелна втора глава, в която са заложили задачи за теоретично изследване, което е вече осъществено в първата глава. В нея има и описание на експерименталната работа в констатиращата част, която е вече част от самата нея и би било по-добре да се представи в отделна глава. Няма направени препоръки на основата на общите изводи от изследването. Тези бележки могат да ориентират докторанта в бъдещата научно-изследователска работа или при евентуално публикуване на части или по-цялостно цялостно на дисертационния труд. Препоръчвам публикуване на методическо ръководство изобразяване на натюрморт за обучение в прогимназиален етап на образование.

Преценка на автореферата и публикациите

Авторефератът отразява адекватно съдържанието на дисертационния труд. В него са изведени в по-голяма степен основни положения от теоретичните части, подробно са изложени резултатите от експерименталното изследване. Присъстват в пълен вид изводите и приносите. Не са изведени препоръки, тъй като те липсват и в текста на дисертацията.

Приносите, представени в автореферата отразяват реално постиженията. Посочени са публикации по темата на труда отразяват отделни етапи от хода на проучванията по темата-натюрмортът в обучението по изобразително изкуство(2014), историческото зараждане и развитие на натюрморта (2016), познаване и използване на графичните техники и материали за изобразяване на натюрморт от ученици в шести клас (2016). Последната публикация, отразява резултати от същинската опитно-експерименталната част от изследването.

Заклучение

На основата на общата положителна преценка и изведените приноси в дисертационния труд предлагам да бъде присъдена научната и образователна степен „доктор” на Петя Георгиева Узунова - Област на висшето образование 1. Педагогически науки, Професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по... Научна специалност „Методика на обучението по изобразително изкуство”

30.09.2018 г.

Рецензент:

Проф. д-р Нели Бояджиева